

САВДО КОРХОНАЛАРИДА ТОВАРЛАРНИ СОТИЛИШИ АУДИТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Х.У.Пўлатов СамИСИ катта ўқитувчи

Аннотация: Ушбу мақолада савдо корхоналарида товарларни сотилиши аудити такомиллаштириш айрим масаллари

Калитли сўзлар: рақамли савдо, чакана савдо, ташқи савдо, курьерлик хизматлари, ички савдо, савдода чегирма, ёзма хат-хабарлар.

Аннотация: В данной статье приведены некоторые примеры совершенствования аудита реализации товаров в торговых предприятиях.

Ключевые слова: цифровая торговля, розничная торговля, внешняя торговля, курьерские услуги, внутренняя торговля, торговые скидки, письменные письма.

Abstract: In this article, some examples of improving the audit of the sale of goods in trading enterprises

Keywords: digital trade, retail trade, foreign trade, courier services, domestic trade, trade discount, written letters.

Ҳозирги даврда молиявий-иқтисодий инқироздан ўтиш шароитида савдо корхоналар асосан тузилган шартномалар (буюртма папкаси) ва бозор талабини чуқур ва ҳар томонлама урганиб махсулот ишлаб чиқариш, уларнинг турлари ва ҳажмини белгилайдилар. Бунинг учун бозорларни талаби ва таклифини урганиш зарур, тез сотиладиган махсулотларнинг турларини ва уларга булган талабни урганиш билан шугулланадилар. Ҳозирги даврда чакана савдо товарлари сотилишининг ривожланиши ва барқарорлигида махсулотларни олдиндан тузилган шартномага асосан ишлаб чиқариш ва сотиш муҳим ўрин утади. Ушбу тартиб савдо фаолиятининг иқтисодий кўрсаткичини белгилаш, корхона фаолиятининг самарадорлигини белгилаш ва белгиланган мақсадга мувофиқлигини исботлашда асосий курсаткичлар мажмуасини ҳисоблашда аудит муҳим аҳамиятга эга

Аудитоорлар товарни сотиш ҳажми кўрсаткичини аниқлашда унга қийматининг келиб тушишидан қатъий назар сотилган ва жўнатилган товарлар, бажарилган ишлари ва кўрсатган хизматларининг умумий суммасидан фойдаланадилар.

Савдо корхоналари товарлар нарhini аудитида нафақат мол етказиб берувчи ёки транспорт ташкилоти нархларининг ўзгариши туфайли, балки ўз хоҳишларга кўра ҳам ўзгартиришлари мумкин. Шу муносабат билан сотиш нархларининг ўзгаришини ва уларни бухгалтерия ҳисобида акс эттиришни ҳужжатлар билан тўғри расмийлаштириш аудити. Товарларни чакана нархларини ўзгартириш раҳбарнинг қарорига кўра амалга оширилади ва эркин (ихтиёрий) шаклда тузилиладиган инвентарлаш рўйхати билан расмийлаштирилади. Гарчи инвентарлаш рўйхати эркин (ихтиёрий) тарзда тузилса-да, бироқ унда қуйидаги маълумотлар бўлиши шарт:

- нархни ўзгариш санаси;
- қайта баҳоланадиган товарнинг номи;
- қайта баҳоланадиган товарнинг миқдори;
- товарнинг эски нархи;
- товарнинг янги нархи;
- қўшимча (кам) баҳолаш суммаси - товарнинг аввалги ва янги нархларининг қийматлари ўртасидаги фарқ.

Сотиш нархига тааллуқли бўлган даромад (фоизлардан ташқари) сотиш кунида тан олинади. Сотиш нархи киритилган фоиз ставкаси бўйича олинини керак бўлган тўловларни дисконтлаш асосида аниқланади. Фоизлар эса киритилган фоиз ставкасини ҳисобга олувчи вақтга доир мутаносиблик асосида уларнинг олинини қараб даромад сифатида тан олинганлигини аудитор ўз маҳоратини ишга солиши лозим.

Савдо корхонаси "Ички савдо" бўлимида чакана товар айланмаси товарларни сотишдан тушган тушумдан иборат бўлиб, четдан сотиб олиниб, профессионал фойдаланиш мақсадини кўзлаган юридик шахслар ва якка тартибдаги тадбиркорларга қайта сотиш тушунилади. Чакана товар айланмаси фақат тузилган шартнома асосида нақд пулли ҳисобида амалга оширилиши мумкин.

Юридик шахслар томонидан ўзи ишлаб чиқарган маҳсулотларни сотилиши, чакана товарайланмаси ҳажмига киритилмайди.

Чакана товарайланмаси - аҳолининг сўнгги истеъмоли учун, тижорат мақсадида ва ишлаб чиқаришда қўллаш ҳуқуқисиз нақд пулга ҳисоб-китоб қилинади.

Савдо корхоналари харидорлар томонидан катта сўммадаги товарлар сотиб олинганда, муддатидан олдин тўланганда, сотилган товарлар ичида яроқсизлари аниқланганда ва шунга ўхшаш вазиятларда чегирма тизимидан фойдаланишлари мумкин. Бухгалтерия ҳисобида харидорларга тақдим этиладиган пулли чегирмалар махсус контрпассив 9050-“Харидор ва буюртмачиларга берилган чегирмалар” ҳисобварағида акс эттирилади. 9050-ҳисобварақ дебетида нархга ва сотувга берилган чегирмалар суммаси 4010-“Харидор ва буюртмачилардан олинган ҳисобварақлар” ҳисобварағи билан корреспонденцияда киритилади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, корхоналарда сотиш харажатларининг самарадорлигини ошириш, ҳозирги шароитда сотиш харажатларини минималлаштирган ҳолда мавжуд имкониятлардан унумли фойдаланиш, уларнинг ҳисобини тўғри юритиш муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади. Хулоса ўрнида шунини айтиш мумкинки, мамлакатимизнинг барча соҳаларида амалга оширилаётган ислохотлардан бири сифатида бухгалтерия тизимида МХҲСларини қабул қилиниши корхоналарда маҳсулот ва уни сотиш ҳисобини янада такомиллаштириш ва уни МХҲСлари талаблари даражасида ҳисобини юритилиши молиявий барқарорлик билан бирга, корхоналарга хорижий инвесторлар қизиқишини ортиши ва халқаро савдо бозорларида ҳам рақобатга кириша олишларини таъминлайди.

Бундай ҳолатларда аудитор савдо корхонаси товарларни чегирма билан сотиш бўйича муомиларни ҳужжатларга акс эттирилишини ҳисобга олиб текшириш керак.

Used literature

1. В. Khamdamov Audit economy. Monograph. Tashkent: 2005, p. 11.

2. R. D. Dosmuratov. Fundamentals of auditing. Textbook. Tashkent: 2003, page 8.
3. Amir Temur. Timur's rules. 2000 year. Page 98.
4. Kh. N. Musaev. Audit. Textbook. Tashkent: 2003, pp. 17-18.
5. A. Abdullayev and others. Fundamentals of auditing. Textbook. Tashkent: 2003, p. 10.
6. M. M. Tulakhodjaeva. Financial control system in the Republic of Uzbekistan. Study guide. Tashkent: 1996, p. 19.
7. B. Khamdamov Audit economy. Monograph. Tashkent: 2005, p. 14.